

УДК 378.147:656.61.052(045)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІЇВ ДО ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ

Фролова О.О.

Херсонська державна морська академія

Стаття присвячена опису реалізації підготовки майбутніх судноводіїв до іншомовного професійно орієнтованого спілкування. Визначено основні етапи реалізації означеної підготовки: настановно-цільовий, змістово-операційний та результативний. Детально розглянуто зміст кожного з визначених етапів. Проаналізовано ефективність запропонованої методики підготовки майбутніх судноводіїв до іншомовного професійно орієнтованого спілкування. Схарактеризовано напрями її подальшої реалізації в навчальному процесі вищого морського навчального закладу.

Ключові слова: підготовка, майбутні судноводії, професійно орієнтоване спілкування, міжнаціональний судновий екіпаж, вищий морський навчальний заклад.

Постановка проблеми. Успішна інтеграція України у світове морське співтовариство потребує підвищення рівня вимог до майбутніх фахівців. В умовах глобалізаційних процесів та модернізації сучасної судноплавної галузі перед вітчизняними вищими морськими навчальними закладами стоїть завдання підготувати курсантів

та студентів до ефективного іншомовного професійно орієнтованого спілкування на рівні компетентного володіння. Як наслідок, виникає нагальна необхідність у розробленні та впровадженні нового навчального курсу з підготовки майбутніх судноводіїв, або в доповненні та оновленні діючих робочих програм та наявних навчальних матері-

алів з метою поліпшення якості та ефективності підготовки означених спеціалістів до іншомовного професійно орієнтованого навчання. Впровадження нових методик та підходів сприяє формуванню готовності до ефективної міжкультурної комунікації, що є надзвичайно важливою умовою для встановлення належного робочого середовища та культури безпеки на борту судна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми ефективного іншомовного професійно орієнтованого спілкування в судовому середовищі наразі звертаються вітчизняні (С. Барсук, Н. Бобришева, С. Козак, В. Костюк, В. Кудрявцева, Л. Ліпшиць, І. Литвиненко, О. Літікова та ін.) та зарубіжні дослідники (Т. Andres, Н. Iakovaki, С. Chirea-Ungureanu, С. Cole, А. Noble, А. Gabrielli, В. Pritchard, Р. Trenkner та ін.). У своїх працях вони зазначають, що проблема підготовки фахівців морського транспорту у цьому напрямі є своєчасною, адже сприймає більш якісному виконанню моряками своїх професійних обов'язків в умовах судового екіпажу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на вагомі наукові результати цих досліджень, проблема формування готовності майбутніх судоводіїв до іншомовного професійно орієнтованого спілкування залишається актуальною та потребує подальшого дослідження.

Мета статті. Враховуючи вищезазначене, метою дослідження є така організація підготовки майбутніх судоводіїв до професійно орієнтованого спілкування, яка б надавала можливості для актуалізації їхнього комунікативного потенціалу. У зв'язку з цим, було розроблено методу підготовки майбутніх судоводіїв до професійно орієнтованого спілкування, ефективність якої перевірено у процесі її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Упровадження запропонованої методики підготовки майбутніх судоводіїв до іншомовного професійно орієнтованого спілкування відбувалося у три етапи: настановно-цільовий, змістово-операційний, результативний (рис. 1).

Засади документом, що регулює принципи, методи та прийоми мовної підготовки майбутніх судоводіїв, слугував Модельний курс 3.17 «Морська англійська мова» [5], затверджений Міжнародною морською організацією [2, с. 143].

Метою настановно-цільового етапу було: визначення установки на формування готовності до іншомовного професійно орієнтованого спілкування, сформованість якої підвищує рівень взаємодії та співпраці членів судового екіпажу, сприяє більш якісному виконанню майбутніми судоводіями своїх професійних обов'язків; усвідомлення потреби у формуванні професійної комунікативної компетентності; забезпечення позитивної мотивації та орієнтації щодо роботи в інтернаціональному середовищі.

Другий етап – змістово-операційний – передбачав конструювання і цілеспрямоване проведення самого процесу формування готовності майбутніх судоводіїв до іншомовного професійно орієнтованого спілкування, а саме: наповнення змістом навчально-методичного супроводу; модернізацію діючих навчальних програм з дисципліни «Англійська мова (за професійним

спрямуванням)» з метою забезпечення між-дисциплінарних зв'язків у процесі її вивчення; формування іншомовних комунікативних знань, умінь та навичок; застосування їх у навчальній діяльності.

Результативний етап спрямовувався на практичне застосування майбутніми судоводіями здобутих іншомовних комунікативних знань, умінь і навичок під час плавальної практики (більшість студентів проходили її саме в між-національних екіпажах), у творчій та дослідній діяльності.

Проаналізуємо детальніше кожний етап реалізації підготовки майбутніх судоводіїв до професійно орієнтованого спілкування.

У процесі *настановно-цільового етапу* було визначено цільову установку, яка спрямовувала студентів на формування іншомовної професійної комунікативної компетентності. Специфіка сучасної морської галузі полягає в тому, що її економічне процвітання цілком залежить від ефективної міжнародної співпраці. Майбутні судоводії мають усвідомити важливість толерантного ставлення до представників інших культур, народів, релігій, розуміти та сприймати їхні культурні цінності, звичаї та традиції. Сформованість іншомовної професійної комунікативної компетентності дає змогу реалізувати власний професійний та особистісний потенціал, попередити непорозуміння та конфлікти у сфері взаємовідносин з членами екіпажу, які можуть виникнути на ґрунті міжкультурних розбіжностей. Так, постає необхідність у зміцненні позитивної мотивації до формування готовності до професійно орієнтованого спілкування.

З цією метою були проведені зустрічі з до-свідченими судоводіями (капітанами, старшими помічниками), які розповідали про свій досвід роботи у морській сфері, особливості організації роботи у міжкультурному судовому середовищі, підкресливали переваги міжнаціональної взаємодії та співпраці на судні, перелічували труднощі у налагодженні успішних та ефективних професійних контактів з членами екіпажу – представниками інших культур, релігій. Також запрошувалися представники крьюінгових компаній для ознайомлення студентів з новими, підвищеними вимогами до відбору кадрів для працевлаштування в міжнаціональних екіпажах.

Такі зустрічі відбувалися як на заняттях з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)», так і під час позааудиторних заходів. Студенти мали завчасно підготувати перелік питань до запрошеного фахівця, відібрати з нього найбільш актуальні та цікаві. Зустрічі було присвячено реаліям та перспективам роботи майбутніх судоводіїв у міжнаціональних судових командах, особливостям міжкультурної комунікації та професійної діяльності у багатокультурному середовищі. Питання, що розглядалися під час таких заходів, найчастіше стосувалися конкретних випадків успішної або невдалої взаємодії з членами судової команди. Серед них: національний склад судового екіпажу; переваги та недоліки роботи у багатонаціональному середовищі; перспективи подальшого кар'єрного зростання; необхідність володіння англійською мовою як засобом міжкультурної комунікації на

морі; «виживання» та конкурентоспроможність на ринку морської праці та ін.

Під час обговорення питань запрошені судноводії ознайомилися студентів з офіційним переліком членів екіпажу судна (Crew List), на якому вони працювали останнім часом. У цьому документі зазначаються національності усіх робітників на судні, тому студенти могли запитати про особливості співпраці саме з представниками цих країн. Дехто із запрошених фахівців демонстрував відеофрагменти, в яких показано повсякденне життя моряків (несення вахти, вантажні операції, тренування, вільний час тощо). Студенти зацікавлено переглядали запропоно-

вані відео-сюжети, а потім активно їх обговорювали. Наприкінці підбивалися підсумки проведеного заходу, які завжди були позитивними. Таким чином, проведені зустрічі з досвідченими морськими фахівцями сприяли активізації позитивної мотивації у студентів до формування іншомовної професійної комунікативної компетентності.

Окрім цього, було проведено кілька заходів за участі студентів-іноземців. Більшість студентів отримали досвід співнавчання та співпраці з ними, який став корисним під час проходження плавальної практики у мішаному судновому екіпажі. На цьому ж етапі одним із заходів за участі

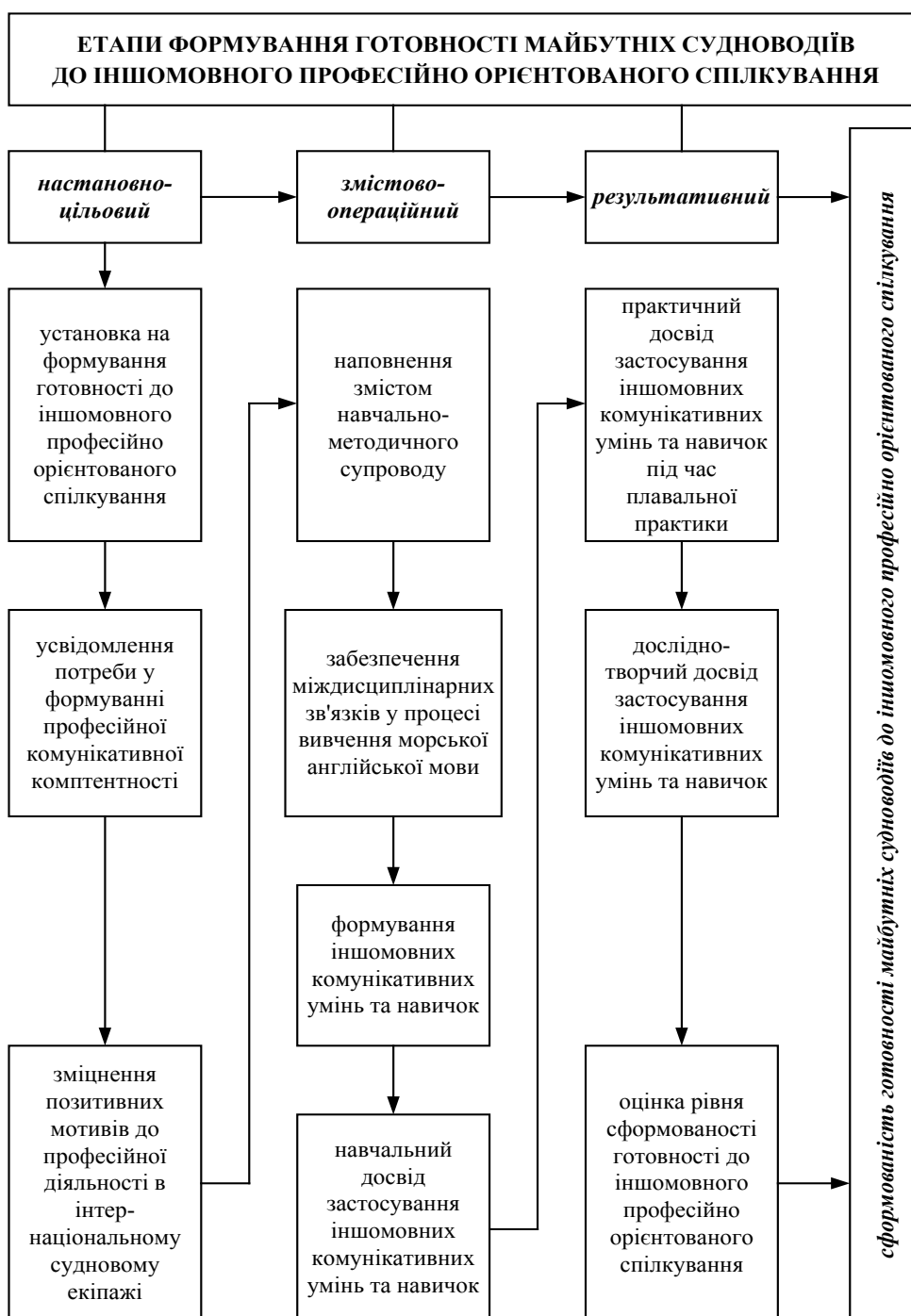

Рис. 1. Послідовність поетапної підготовки майбутніх судноводів до іншомовного професійно орієнтованого спілкування

іноземних студентів було проведення засідання дискусійного клубу у форматі круглого столу. Майбутні українські судноводії мали можливість поспілкуватися зі своїми однолітками, які приїхали до нашої країни здобувати вищу морську освіту. Робочою мовою введення бесіди було обрано англійську. Студенти спостерігали за рухами, жестами, дотриманням дистанції іноземцями під час комунікації, дослухалися до особливостей мовлення та незвичної вимови певних звуків та слів. Під час роботи круглого столу увага студентів була зосереджена на культурних та світоглядних відмінностях, які проявлялися у процесі обговорення певних питань. Іноді виникали непорозуміння, студенти мали визначити причини їх виникнення та окреслити шляхи подолання їх.

Також на заняттях викладачі добирали та створювали для студентів проблемні ситуації з метою виконання їх проблемно-логічного аналізу. Для цього пропонувалися близькі до реальних випадки, а саме: непорозуміння між членами міжнародної судової команди, невдала співпраця під час виконання розпоряджень капітана, неефективна міжкультурна комунікація, непрофесійна поведінка в умовах судового колективу. Студенти мали детально вивчити та проаналізувати запропоновані ситуації, з'ясувати наявні проблеми у такому екіпажі, продумати варіанти їх вирішення. Викладачі мали враховувати, що краще організувати таку роботу у міні-групах, підбирати такі проблемні ситуації, які найбільш наближені до реальної професійної діяльності судової команди.

Отже, на завершення настановно-цільового етапу студенти зрозуміли важливість підготовки до іншомовного професійно орієнтованого спілкування, яка є необхідною для забезпечення вдалої міжкультурної взаємодії в їх подальшій професійній діяльності на борту судна.

Під час *змістово-операційного етапу* проведено такі форми роботи: інтерактивні та проблемно-моделювальні практичні заняття, майстер-класи капітанів, морські студії з використанням кейс-методу, дискусій, диспутів, імітаційних ролевих та ділових ігор.

Зокрема, активно використовувалися автентичні матеріали (розслідування морських катастроф, судові документи, мемуари капітанів), мережа Інтернет, мультимедійні системи, засоби масової інформації (репортажі з місця подій). Було забезпечено міждисциплінарні зв'язки у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін, внесено зміни у навчальні програми, враховано послідовність вивчення тем [4].

Ефективною формою включення студентів в аналітичну діяльність виявилися морські студії з елементами кейс-методу. Сутність методики їх проведення полягала в аналізі коротких кейсів, що описували ситуації непорозуміння або конфлікту, які мали місце у міжнародному екіпажі, і призвели до серйозних, іноді катастрофічних наслідків. Більшість таких кейсів узяті із реального життя, описані практикантами, випускниками вищих морських навчальних закладів або досвідченими моряками.

Застосування кейс-методу здійснювалося і під час практичних занять з професійно орієнтованих дисциплін. Використання цього методу ба-

зувалося на розумінні майбутнього судноводія як суб'єкта навчального процесу, отже спрямовувалося на реалізацію його творчих здібностей та застосування одержаних іншомовних комунікативних знань, умінь та навичок [1, с. 86; 3, с. 167]. Роль викладача у процесі вивчення кейсів також змінювалася, його дії доволі відрізнялися від тих, які виконувалися ним у процесі використання традиційних форм і методів навчання. Викладач консультував, організовував та керував навчальним процесом. З метою покращення взаємодії студентів, він пропонував шляхи для успішного розв'язання поставлених завдань. Під час роботи з кейсами студенти активно аналізували різні джерела інформації (суднову документацію, розслідування морських катастроф), які допомагали їм дійти до правильних висновків. Мобілізуючи усі наявні ресурси, вони прагнули знайти оптимальні методи та засоби для рішення поставлених навчальних завдань.

Окрім вищезазначених форм та методів роботи, було апробовано метод симуляцій, тобто змодельованих професійно значущих ситуацій. Студенти мали змогу проімітувати ситуації, наближені до їхньої майбутньої професійної діяльності, наприклад, приймання та несення навігаційної вахти, маневрування судном за різних обставин тощо.

Проведення симуляцій було чітко організовано викладачем, хоча він сам займав нейтральну позицію спостерігача. Під час виконання симуляції студенти використовували тільки стандартизовану англійську мову морського спрямування. Адже згідно з міжнародними нормами всі професійні дії на борту судна з мішаним екіпажем мають коментуватися тільки цією мовою.

Особливу увагу необхідно звернути на використання автентичних матеріалів на заняттях з морської англійської мови. Серед специфічних матеріалів треба відмітити мемуари капітанів, зокрема книжку "In Command ... 200 things I wish I'd known before I was Captain" / «При владі ... 200 речей, які я б хотів знати до того, як стати капітаном» капітана Майкла Ллойда (Michael Lloyd) [6]. Вона містить цікаві факти біографії автора, який більше 35 років пропрацював на флоті, 10 років – на керівних посадах. Автор наводить яскраві реальні події, що мали місце під час його професійної діяльності.

Студентам пропонувалося ознайомитися з деякими з них, прокоментувати та оцінити дії капітана у кожному випадку. Уроки попередників щодо уникнення непорозумін у судовому екіпажі позитивно впливають на усвідомлення необхідності прийняття адекватних рішень під час налагодження взаємодії на борту судна.

Оригінали судової документації та розслідувань морських катастроф (maritime accident report) [7] також давали можливість студентам проаналізувати причини подібних подій, до яких призвели невдалі професійні контакти. Учасники групи мали змогу відчути себе в якості експертів. Робота найчастіше проводилася в міні-групах.

У результаті обговорення, студенти пропонували варіанти попередження схожих ситуацій у своїй майбутній професійній діяльності. Подібні завдання позитивно впливали на активізацію іншомовних комунікативних знань, вмінь та навичок.

Використання відеоматеріалів також зацікавило студентів. Відбір відеороликів, що демонструють особливості невербальної поведінки (жести, міміка, рухи) громадян Філіппін, Греції, Китаю та інших країн, було здійснено не тільки викладачами морської англійської мови, але й самими студентами.

Не завжди було легко знайти такі матеріали, але вони цілеспрямовано здійснювали пошук цікавих матеріалів. Викладачі спонукали шукати соціокультурну інформацію про особливості поведінки громадян тих країн, які найбільше представлені на міжнародному ринку морської праці, або тих, з якими найчастіше працюють випускники та студенти вітчизняних вищих морських навчальних закладів. Серед них переважно немає представників англо-американської культури, хоча саме вона найкраще проаналізована у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Країни, культурні особливості яких мали дослідити студенти, ще недостатньо досліджено. Тим більш цікавим виявився пошук рідкісного матеріалу.

Співпраця викладачів та студентів забезпечила ефективність процесу формування готовності до професійно орієнтованого спілкування. Навчальний матеріал ефективно засвоювався, адже він був емоційно забарвлений та мотиваційно спрямований. Використання відеоматеріалів сприяло формуванню іншомовних комунікативних знань, умінь та навичок через навчальну діяльність.

Таким чином, використання автентичних матеріалів (тексти, відео тощо) на цьому етапі було спрямовано на реалізацію активної підготовки майбутніх судноводіїв до професійно орієнтованого спілкування, через наближення її до реальних ситуацій, що можуть виникнути на борту судна. Студенти мали можливість ознайомитися з багатьма джерелами інформації, активно обговорювали запропоновані матеріали, висловлювали та відстоювали власні думки.

На *результативному етапі* згідно з програмою підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах передбачалося проходження студентами плавальної практики на суднах. Таким чином вони отримали можливість застосувати здобуті іншомовні комунікативні знання, вміння та навички за реальних умов перебування у судовому екіпажі. Працюючи у складі команди, вони залучалися до спільної взаємодії з представниками інших національностей, спілкувалися англійською мовою під час формальної та неформальної комунікації, активно ознайомлювалися з особливостями режиму праці та відпочинку на судні. Плавальна

практика мала позитивні наслідки для студентів, так як вони мали змогу використати набуті іншомовні комунікативні знання, вміння та навички для налагодження ефективної взаємодії в межах судової команди.

Також під час цього етапу використано форми і методи, які передбачають індивідуально-творчу роботу (презентації, проекти, доповіді, виступи на конференціях). На цей момент студенти отримали практичний досвід під час перебування на практиці та були готові поділитися своїми враженнями, спостереженнями, досвідом спільної праці з членами мультикультурного екіпажу. Тому, їм було запропоновано обрати теми для проведення міні-досліджень.

Як результат, доповіді студентів було спочатку заслухано на заняттях у межах групи. Після того, було запропоновано обрати найвдаліші доповіді до участі у всеукраїнських студентських науково-практичних конференціях «Сучасні проблеми морського транспорту» на базі Херсонської державної морської академії та «Іноземні мови в сучасному комунікативному просторі» на базі Херсонського національного технічного університету.

Використання різних форм дослідницької роботи забезпечувало оптимальні умови для творчості учасників. Цьому також сприяло об'єднання студентів у динамічні творчі групи, в яких обговорювалися та засвоювалися теоретичні і практичні положення з науково-дослідної проблеми, над якою працювала певна група.

Висновки. Під час реалізації поетапного формування готовності майбутніх судноводіїв до професійно професійного спілкування, ми дійшли висновку, що у процесі підготовки доцільно спиратися на практичну діяльність, яка вимагає професійно компетентного фахівця, здатного виконувати свої посадові обов'язки на належному рівні.

Результатом процедури навчання за запропонованою нами методикою має стати сформованість готовності майбутніх судноводіїв до професійно орієнтованого спілкування, а саме: зростання рівня мотивації до майбутньої професійної діяльності, зацікавленість у налагодженні міжкультурних контактів, готовність до успішної співпраці та взаємодії з членами мультинаціонального судового екіпажу.

Подальші наукові пошуки доцільно вести за такими напрямками: виявлення можливостей використання комунікаційно-інформаційних технологій та інтенсифікації навчальної діяльності у процесі підготовки майбутніх судноводіїв до професійно орієнтованого спілкування.

Список літератури:

1. Костюк В. Б. Педагогічні умови застосування кейс-технологій у процесі активної підготовки судноводіїв до професійно-орієнтованого спілкування / В. Б. Костюк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2015. – Вип. 2 (80). – С. 84-89.
2. Кудрявцева В. Ф. Впровадження компетентнісного підходу у практику комунікативного навчання / В. Ф. Кудрявцева // Наукові записки. – Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / відп. ред. проф. Г. В. Самойленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – Кн. 2. – С. 142-147.
3. Смелікова В. Б. Експериментальна перевірка ефективності методики підготовки майбутніх судноводіїв до професійно орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій / В. Б. Смелікова // Наукові записки. – Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / відп. ред. проф. Г. В. Самойленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – Кн. 2. – С. 162-172.

4. Фролова О. О. Педагогічні умови формування соціокультурної компетенції у процесі підготовки майбутніх судноводів до професійно орієнтованого спілкування / О. О. Фролова // Наукові записки. Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний університет імені М. Гоголя) / відп. ред. проф. Г. В. Самойленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – Кн. 2. – С. 182-187.
5. IMO Model Course 3.17. Maritime English. – London : International Maritime Organization (IMO), 2010. – 138 p.
6. Lloyd C. M. In Command: 200 things I wish I'd known before I was captain / C. M. Lloyd. – Edinburgh : Witherby Seamanship International Ltd., 2008. – 228 p.
7. 21st Century Seamanship – 1st ed. – Edinburgh : Witherby Seamanship International Ltd., 2015. – 1310 p.

Фролова Е.А.

Херсонская государственная морская академия

РЕАЛИЗАЦИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СУДОВОДИТЕЛЕЙ К ИНОЯЗЫЧНОМУ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОМУ ОБЩЕНИЮ

Аннотация

В статье описывается реализация подготовки будущих судоводителей к иноязычному профессионально ориентированному общению. Определены основные этапы реализации данной подготовки: установочно-целевой, содержательно-операционный и результативный. Детально рассмотрено содержание каждого из выделенных этапов. Проанализована эффективность предложенной методики подготовки будущих судоводителей к иноязычному профессионально ориентированному общению. Охарактеризованы направления ее дальнейшей реализации в учебном процессе высшего морского учебного заведения.

Ключевые слова: подготовка, будущие судоводители, профессионально ориентированное общение, межнациональный судовой экипаж, высшее морское учебное заведение.

Frolova O.O.

Kherson State Maritime Academy

FUTURE NAVIGATORS' TRAINING IMPLEMENTATION TO FOREIGN-LANGUAGE PROFESSIONALLY-ORIENTED COMMUNICATION

Summary

The article deals with future navigators' training implementation to foreign-language professionally-oriented communication. The main stages of the presented training have been defined: target-oriented, content-related and resultative. The content of each defined stage has been deeply examined. The effectiveness of the presented methods of future navigators' training to foreign-language professionally-oriented communication has been analyzed. The guidelines for their further implementation in the learning and teaching process of higher maritime educational institution have been described.

Keywords: training, future navigators, professionally-oriented communication, international ship's crew, higher maritime educational institution.